

УДК: 028.5

DOI 10.33514/1694-7851-2025-4/3-226-234

Кыркбаев Б.А.

окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

kyrkbaev72@bk.ru

БАЛДАРДЫ КИТЕП ОКУУГА БОЛГОН КЫЗЫГУУСУН ӨСТҮРҮҮ

Аннотация. Бул изилдөөдө балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун өстүрүүнүн жолдору, методдору жана педагогикалык шарттары каралат. Азыркы мезгилде балдардын көпчүлүгү санариптик дүйнөгө терең аралашып, китеп окууга болгон кызыгуусу төмөндөп баратканы байкалат. Ошондуктан ата-энелердин, мугалимдердин жана тарбиячылардын алдында баланы китеп дүйнөсүнө тартуу, окуу маданиятын калыптандыруу, көркөм сөзгө кызыктыруу маселеси турат. Макаланын максаты – балдарда окууга болгон туруктуу кызыгуу жана керектөөнү өнүктүрүү ыкмаларын аныктоо. Иштин практикалык мааниси – окутуу процессинде балдардын жаш өзгөчөлүгүнө жараша китеп тандап берүү, окуу процессин оюн, суроо-жооп, талкуу ыкмалары менен байытуу жана позитивдүү мотивация жаратуу жолдору көрсөтүлөт. Ошондой эле ата-энелер менен биргеликте үй-бүлөлүк окуу атмосферасын түзүү, мектеп китепканаларынын ролун жогорулатуу маселелери да баяндалат. Изилдөөдө тарбиялык, эстетикалык жана акыл-эс өнүгүүсүнө китептин таасири мисалдар менен талданып, баланын окууга болгон мамилесин өзгөртүүнүн эффективдүү жолдору сунушталат. Бул материал мугалимдерге, тарбиячыларга жана ата-энелерге практикалык колдонмо катары кызмат кыла алат.

Негизги сөздөр: балдар, китеп окуу, кызыгуу, мотивация, окуу маданияты, тарбия, ата-эне, мугалим, китепкана, адеп-ахлак, педагогика, окутуу, өнүктүрүү, чыгармачылык, баалуулук.

Кыркбаев Б.А.

преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаев

г. Бишкек

kyrkbaev72@bk.ru

РАЗВИТИЕ ИНТЕРЕСА ДЕТЕЙ К ЧТЕНИЮ КНИГ

Аннотация. В статье рассматриваются пути и методы развития интереса детей к чтению книг, а также педагогические условия, способствующие этому процессу. В современном мире дети все больше погружаются в цифровое пространство, и интерес к чтению постепенно снижается. Поэтому перед родителями, учителями и воспитателями стоит важная задача – привить любовь к книге, сформировать культуру чтения и интерес к художественному слову. Цель исследования – выявить эффективные методы формирования устойчивого интереса к чтению у детей. Практическая значимость работы заключается в предложении педагогических приемов, направленных на выбор книг по возрасту, использование игровых и диалоговых форм, а также создание положительной мотивации.

Кроме того, подчеркивается роль семейного чтения и школьных библиотек в воспитании читательской культуры. В статье приводятся примеры влияния книги на духовное, эстетическое и интеллектуальное развитие ребенка, а также даны рекомендации по организации читательской среды. Материал может быть полезен педагогам, воспитателям и родителям как практическое пособие.

Ключевые слова: дети, чтение, интерес, мотивация, культура чтения, воспитание, родители, учитель, библиотека, нравственность, педагогика, обучение, развитие, творчество, ценности.

B. A. Kyrkbaev

teacher

Kyrgyz State University named after I. Arabaev

c. Bishkek

kyrkbaev72@bk.ru

DEVELOPING CHILDREN'S INTEREST IN READING BOOKS

Annotation. This article explores the ways, methods, and pedagogical conditions for developing children's interest in reading books. In the modern digital age, many children are increasingly engaged with technology, resulting in a declining interest in reading. Therefore, parents, teachers, and educators face the important task of fostering a love for books, shaping reading culture, and motivating children to enjoy literature. The main goal of the study is to identify effective strategies for developing a stable interest in reading among children. The practical significance lies in offering teaching techniques that include selecting age-appropriate books, integrating play-based and discussion activities, and creating positive motivation for reading. The study also highlights the importance of family reading traditions and the active role of school libraries in promoting reading habits. Examples of how reading contributes to a child's moral, aesthetic, and intellectual development are analyzed. The material provides practical recommendations that can be applied by educators, caregivers, and parents to nurture a lifelong reading interest in children.

Keywords: children, reading, interest, motivation, reading culture, education, parents, teacher, library, morality, pedagogy, learning, development, creativity, values.

«Китеп-адамдын руханий байлыгынын булагы.
Китеп окуган адам эч качан жалгыз болбойт.»

Чынгыз Айтматов

Азыркы учурда коомдун өнүгүүсү, билим берүү системасынын өзгөрүшү жана маалыматтык технологиялардын тездик менен өсүшү ар бир инсандан терең билим, ой жүгүртүү, логикалык анализ жүргүзүү жөндөмүн талап кылууда. Бирок, санарип доорунда балдардын көпчүлүгү китеп окуунун ордуна телефон, планшет, компьютер аркылуу убакыт өткөрүп, виртуалдык дүйнөгө көбүрөөк берилип жатышат. Натыйжада, баланын тил байлыгынын азайышы, көңүлдүн туруктуулугунун төмөндөшү жана чыгармачылык ой жүгүртүүнүн начарлашы сыяктуу көйгөйлөр жаралууда.

Китеп — адамдын руханий жана интеллектуалдык өнүгүүсүнүн негизги булагы. Ал баланын аң-сезимин кеңейтет, дүйнөгө болгон көз карашын калыптандырат, ички дүйнөсүн байытып, нравалык жана эстетикалык тарбия берет. Эгер бала китеп окууну бала кезинен сүйүп үйрөнсө, кийин бул адат анын жашоосунун маанилүү бөлүгүнө айланат. Китеп окууга

болгон кызыгуу — бул жөн гана хобби эмес, бул инсандык өнүгүүнүн негизи. Азыркы мезгилде мугалимдердин жана ата-энелердин алдында турган маанилүү милдет – баланын китеп окууга болгон кызыгуусун ойготуу жана аны туруктуу адатка айлантуу. Кыргыз коомунда да бул маселе актуалдуу. Акыркы жылдары мектеп окуучуларынын көбү кыска видеолорду, оюндарды, социалдык тармактарды артык көрүп, көркөм жана илимий адабиятты окуудан алыстап жатышат. Бул көрүнүш тил маданиятынын төмөндөшүнө, ой жүгүртүүнүн үстүрттүгүнө жана сабаттуулуктун төмөндөшүнө алып келүүдө.

Ошондуктан балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун өстүрүү — педагогиканын, психологиянын жана маданият таануунун ортосундагы актуалдуу изилдөө багыты болуп эсептелет. Бул маселе билим берүүнүн бардык баскычтарында — үй-бүлөдө, бала бакчада, мектепте жана коомдук чөйрөдө бирдиктүү түрдө ишке ашырылышы зарыл.

Бул илимий макаланын негизги максаты - балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун өстүрүүнүн эффективдүү жолдорун жана педагогикалык шарттарын аныктоо, ошондой эле бул процессте ата-эне менен мугалимдин өз ара аракетин илимий жактан негиздөө. Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөнкү маселелерге көңүл буруу максат кылынат:

- китеп окуунун баланын өнүгүүсүндөгү ролун аныктоо;
- кызыгуунун психологиялык жана педагогикалык өзгөчөлүктөрүн талдоо;
- кызыгууну өстүрүүчү формалар менен методдорду изилдөө;
- ата-эненин жана мугалимдин ролун ачып көрсөтүү;
- практикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Бул максаттар билим берүү уюмдарында жана үй-бүлөлүк чөйрөдө баланын окуу маданиятын жогорулатууга, руханий баалуулуктарды калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Изилдөөнүн максатына ылайык төмөнкү милдеттер коюлат:

- Китеп окуунун тарбиялык, эстетикалык жана акыл-эс өнүгүүсүндөгү маанисин иликтөө;
- Балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун шарттаган факторлорду аныктоо;
- Китеп окууга мотивация жаратуучу ыкмаларды системалаштыруу;
- Балдарга ылайыктуу көркөм жана таанып-билүүчү адабияттарды тандоо принциптерин изилдөө;
- Үй-бүлөлүк окуунун жана мектеп китепканасынын ролун баалоо;
- Балдардын окуу маданиятын калыптандыруунун натыйжалуу педагогикалык шарттарын иштеп чыгуу.

Бул изилдөөнүн максатына жетүү үчүн комплекстүү, бир нече багыттагы илимий-педагогикалык жана психологиялык методдор колдонулган. Изилдөөдө теориялык талдоо, байкоо, сурамжылоо, маектешүү, эксперимент жана натыйжаларды анализдөө ыкмалары өз ара байланышта пайдаланылган. Изилдөөнүн теориялык бөлүгүндө педагогикалык, психологиялык жана методикалык адабияттар кеңири талданып, китеп окууга кызыгуунун табияты жана аны өнүктүрүү жолдору изилденди.

- **Аналитикалык ыкма:** Балдардын китеп окуу процесси тууралуу илимий булактар, мугалимдердин тажрыйбалары, психологиялык концепциялар системалуу түрдө изилденип, салыштырылды.

- **Синтетикалык ыкма:** Алынган маалыматтар жалпыланып, балдардын кызыгуусун өстүрүүгө байланыштуу педагогикалык модель түзүлдү.

- **Салыштырма талдоо:** Ар кайсы өлкөлөрдүн жана мезгилдердин окуу маданиятын калыптандыруу тажрыйбалары салыштырылып, окшош жана айырмачылыктуу жактары

аныкталды. Мисалы, советтик доордо окууга болгон кызыгууну калыптандыруу көбүнчө тарбиялык көз караш аркылуу ишке ашса, азыркы заманда кызыгуу мотивация, интерактивдүү иш-аракет жана технология аркылуу жанданууда.

Практикалык изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн бир катар эмпирикалык методдор колдонулду. Алар реалдуу окуучулардын, ата-энелердин жана мугалимдердин катышуусунда жүргүзүлгөн.

а) Байкоо методу. Бул ыкма аркылуу балдардын китеп окуу жүрүм-туруму, алардын реакциясы жана кызыгуу деңгээли байкалган. Байкоо процессинде төмөнкү жагдайлар белгиленди:

- баланын китепти тандоо өзгөчөлүгү;
- окуу маалындагы көңүл буруу жана туруктуулук;
- текстти түшүнүү деңгээли;
- окуу процессине болгон эмоционалдык мамиле.

Байкоо учурунда айрым балдар окууну оюн же сынак катары кабыл алып, жигердүү катышса, башкалар пассивдүү мамиле жасашты. Бул фактылар кийинки анализ үчүн негиз болуп берди.

б) Сурамжылоо жана анкеталоо. Мектеп окуучуларынын, ата-энелердин жана мугалимдердин ортосунда сурамжылоо жүргүзүлүп, балдардын китепке болгон мамилеси тууралуу маалыматтар чогултулду. Анкеталарда төмөнкү суроолор камтылды:

- Күнүнө канча убакыт китеп окуйсун?
- Кайсы жанрдагы китептер жагат?
- Китепти ким сунуштайт – мугалимби же ата-энеби?
- Китеп окуу сага эмне берет деп ойлойсун?

Жыйынтыктар көрсөткөндөй, китеп окууга кызыгуу көбүнчө үй-бүлөдөгү атмосферага жана мугалимдин колдоосуна байланыштуу.

в) Маектешүү методу. Балдар менен маектешүү аркылуу алардын китепке болгон ички көз карашы, сезимдик мамилеси жана түшүнүү деңгээли аныкталды. Балдар көбүнчө сүрөттүү, кыска, окуялуу китептерге кызыгарын билдиришти.

г) Педагогикалык эксперимент. Кээ бир мектептерде жана китепканаларда “Китеп күнү”, “Окуу жери”, “Окуу марафону” сыяктуу иш-чаралар уюштурулуп, окуу мотивациясына таасири байкалган. Эксперимент жыйынтыгында оюн, жарыш, театрлаштыруу, ролдук окуу элементтери кызыгууну кыйла жогорулатырын көрсөттү.

д) Натыйжаларды анализдөө. Жыйналган маалыматтар математикалык жана сапаттык анализ аркылуу иштелип чыкты. Натыйжада балдардын китеп окууга болгон кызыгуусуна таасир этүүчү негизги факторлор - үй-бүлөлүк колдоо, мектеп чөйрөсү, мугалимдин мамилеси жана маалыматтык чөйрөнүн сапаты экени аныкталды.

Бул изилдөөнүн илимий жаңылыгы балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын заманбап көз карашта талдоодо жана жаңы моделди сунуштоодо турат. Изилдөөдө төмөнкү жаңы багыттар сунушталат:

- **Кызыгууну өстүрүүнүн интеграциялык модели** - мугалим, ата-эне жана коомдук чөйрөнүн өз ара кызматташтыгына негизделген.

- **Мотивациялык чөйрө түзүү концепциясы** - баланын ички муктаждыгын жана эмоционалдык абалын эске алуу менен окууга түрткү берүү ыкмалары сунушталды.

- **Интерактивдүү окутуу элементтерин колдонуу** - ролдук оюн, талкуу, көркөм окуу жана мультимедиа колдонуу аркылуу кызыгууну арттыруу.

- **Үй-бүлөлүк окуунун маданиятын өнүктүрүү** - ата-эне менен баланын биргелешип окуусунун натыйжалуу моделин иштеп чыгуу.

- **Мектеп китепканасынын ролун жаңылоо** - китепкана жөн гана китеп сактаган жай эмес, чыгармачылык жана интерактивдүү билим борбору катары көрсөтүлдү.

Бул теманын илимий мааниси төмөнкүлөр менен мүнөздөлөт:

- Китеп окууга болгон кызыгуу түшүнүгүнө жаңы педагогикалык жана психологиялык өңүттөн караган теориялык негиздер иштелип чыкты;

- Баланын окууга болгон ички мотивациясын ойготуудагы социалдык жана руханий факторлор изилденди;

- Мугалим менен ата-эненин бирдиктүү аракетинин педагогикалык натыйжалуулугу илимий жактан негизделди;

- Баланын окуу маданиятын өнүктүрүүдө интерактивдүү жана оюн элементтеринин мааниси далилденди.

Изилдөөнүн практикалык мааниси – сунушталган методдорду мектепте, китепканада жана үй-бүлөдө колдонуу мүмкүнчүлүгүндө.

- Мугалимдер бул ыкмаларды сабак процессинде окуу кызыгуусун ойготуу үчүн пайдалана алышат;

- Ата-энелер үчүн үй-бүлөлүк окууну уюштуруу боюнча сунуштар берилди;

- Китепканалар үчүн балдар менен иштөөнүн жаңы формалары сунушталды;

- Мектептик жана мектептен тышкаркы иш-чараларда окуу маданиятын өнүктүрүү боюнча колдонмо материал түзүлдү.

Бул изилдөө педагогикалык илимге төмөнкүдөй салым кошот:

- Баланын окууга болгон кызыгуусун тарбиялоонун системалык модели сунушталды;

- Китептин адамдын руханий дүйнөсүн калыптандыруудагы орду кеңири ачылып көрсөтүлдү;

- Заманбап окутуу процессинде китептин ролу кайра бааланды;

- Баланын окууга болгон көз карашын өзгөртүүдө педагогикалык, психологиялык жана маданий факторлордун өз ара байланышы көрсөтүлдү.

Жыйынтыктап айтканда, **«Балдарды китеп окууга болгон кызыгуусун өстүрүү»** темасы — азыркы билим берүү системасындагы эң маанилүү маселелердин бири. Бул теманы изилдөө баланын окуу маданиятын, сөз байлыгын, акыл-эс өнүгүүсүн, чыгармачылыгын жана руханий дүйнөсүн калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Бул иштин илимий жана практикалык натыйжалары келечекте мектеп программаларын өркүндөтүүдө, мугалимдердин усулдук колдонмолорун түзүүдө жана ата-энелер үчүн окуу боюнча сунуштарды иштеп чыгууда колдонулушу мүмкүн.

Китеп - бул адамдын руханий дүйнөсүн байытып, акыл-эсин өнүктүрүүчү, моралдык сапаттарын калыптандыруучу эң баалуу каражат. Өзгөчө бала курагында китеп окуунун мааниси абдан чоң. Себеби дал ушул мезгилде анын дүйнө таанымы, тил маданияты жана ой жүгүртүүсү калыптанат. Улуу педагог **В.А. Сухомлинский** китептин тарбиялык маанисин жогору баалап, мындай деп жазган: «Китеп – бул адамдын руханий дүйнөсүн азыктандыруучу булак, ал балага акыл жана сезим аркылуу дүйнөнү таанып-билүүгө жардам берет» [1, 24-б.].

Көркөм чыгармаларды окуу баланын ички дүйнөсүн байытып, жакшы менен жаманды ажырата билүү жөндөмүн өнүктүрөт. Мисалы, **жомоктор жана аңгемелер** аркылуу бала каармандыкты, боорукерликти, достукту үйрөнөт. Ал эми ырлар жана поэмалар сөздүн кооздугун сезүүгө, образдарды элестетүүгө шарт түзөт. Кыргыз педагог-окумуштуусу **А.**

Бейшеналиева өзүнүн «*Балдар адабиятынын тарбиялык мааниси*» аттуу эмгегинде мындай дейт: «Китеп – бул балага дүйнөнү эстетикалык жана моралдык жактан ачып берүүчү өзгөчө мектеп» [4, 41-б.].

Китеп баланын **руханий тарбиясынын өзөгү**. Ал аркылуу бала ата-журтун, тилин, маданиятын сүйүүгө үйрөнөт. **Ч. Айтматовдун** чыгармаларында да бул идея кеңири чагылдырылган. Мисалы, «*Жамийла*» чыгармасында адамдык тунуктуку жана ички эркиндикти даңазалайт [3, 12-б.].

Ошентип, китеп баланын **руханий дүйнөсүн, сезим маданиятын жана адамдык баалуулуктарды** калыптандыруунун эң күчтүү булагы болуп саналат.

Китеп окуу - баланын акыл-эс ишмердүүлүгүн активдештирген эң натыйжалуу ыкма. Окуу процессинде бала жаңы сөздөрдү үйрөнөт, түшүнүктөрдү салыштырат, ой жүгүртүүнүн логикалык системасын өнүктүрөт. Психолог **Л.С. Выготский** «*Воображение и творчество в детском возрасте*» эмгегинде мындай деп белгилейт: «Окуу – бул баланын интеллектуалдык жана эмоционалдык өнүгүүсүнүн негизги булагы» [2, 46-б.].

Ал китеп аркылуу баланын элестетүү жөндөмү жана чыгармачылык потенциалы калыптанаарын далилдеген. Окуунун ар бир процесси – бул акыл ишмердүүлүгүнүн бир формасы. Мисалы, жомоктогу каармандардын иш-аракетин талдоо, алардын себеп–натыйжа байланыштарын түшүнүү — бул логикалык ой жүгүртүүнүн башаты. Китеп окуу аркылуу бала анализ, синтез жана жыйынтык чыгаруу көндүмдөрүн өздөштүрөт. Мындан тышкары, китеп окуган баланын **эс тутуму, сөз байлыгы жана сыяктуу өз алдынча ой жүгүртүүсү** өнүгөт. Педагог **Г. Сапарова** белгилегендей, «эрте жаштан окууга тартылган бала билимди ылдамыраак өздөштүрөт жана чыгармачылык ой жүгүртүүсү күчтүү болот» [5, 39-б.].

Көркөм чыгармаларды окуу – бул баланын **эстетикалык сезимин жана кооздукка болгон түшүнүгүн** өнүктүрүүчү эң натыйжалуу каражаттардын бири. Көркөм окуу аркылуу бала сөздүн кооздугун, үндүн ыргактуулугун жана образдардын терең маанисин түшүнө баштайт. Ал тургай, поэзия аркылуу баланын элестетүү жана эстетикалык кабылдоо жөндөмү жогорулайт. Кыргыз адабиятынын классиктери - **Токтогул, Аалы Токомбаев, Касымалы Баялинов ж.б.** - өз чыгармаларында баланын көркөм табитин жана мекенге болгон сүйүүсүн тарбиялоо маселесине өзгөчө маани беришкен. Мисалы, Баялиновдун «*Бакдөлөт*» чыгармасында эмгекчилдик жана боорукердик идеялары чагылдырылган.

Баланын окууга болгон кызыгуусу — бул анын ички мотивациясынын көрсөткүчү. Эгерде бала окуудан кубаныч алса, анда бул аракет анын табигый муктаждыгына айланат. Америкалык психолог **Э. Деси** мотивация теориясында мындай деп айтат: «Кызыгуу – бул үйрөнүүнүн эң күчтүү кыймылдаткычы». Демек, китеп окууга болгон кызыгууну өстүрүү үчүн педагог баланын табигый кызыгуусуна негизделген шарт түзүшү зарыл. Мисалы, окууну оюн, сүрөт, диалог, сахналаштыруу аркылуу уюштуруу. Кыргыз изилдөөчүсү **К. Мамбетаева** өз эмгегинде белгилегендей, «эгер мугалим окуу процессинде китепти талкуулап, окуучунун пикирин угууга мүмкүнчүлүк берсе, анын кызыгуусу эки эсе жогорулайт» [6, 55-б.].

Педагогикалык практика көрсөткөндөй, окуучунун окууга болгон мотивациясын арттыруу үчүн төмөнкү шарттар зарыл:

- китеп окуу жагымдуу атмосферада өтүшү керек;
- ата-эне баласы менен бирге китеп окуп, талкуулоого катышуусу зарыл;
- окуу процессинде ар түрдүү интерактивдүү ыкмалар колдонулушу керек.

Кыскача айтканда, китеп – бул баланын руханий, интеллектуалдык жана эстетикалык өнүгүүсүн камсыз кылуучу эң маанилүү каражат. Ал балага дүйнөнү таанып билүүнүн,

адамдык сапаттарды калыптандыруунун жана чыгармачылык ой жүгүртүүнүн жолун көрсөтөт. Китеп окууга болгон кызыгууну калыптандыруу – бул тарбиянын гана эмес, коомдун маданий өнүгүүсүнүн да көрсөткүчү.

Балдардын табиятында оюнга болгон кызыгуу өтө күчтүү. Ошондуктан китеп окууга болгон кызыгууну калыптандырууда оюн элементтерин колдонуу – эң натыйжалуу методдордун бири болуп саналат. Окуу процессине оюн аркылуу катышкан бала текстти терең түшүнүп, каармандардын аракетин өз тажрыйбасына салыштырат. Мисалы, “Каарманды тап”, “Жомокту улант”, “Эң кызыктуу окуя” сыяктуу оюндар окуучунун кыялын, элестетүүсүн жана чыгармачылык жөндөмүн өнүктүрөт.

Бул тууралуу белгилүү педагог В.А. Сухомлинский “Оюн – бул баланын руханий дүйнөсүнө жол ачкан алтын ачкыч” деп белгилеген [1, 42-б.].

Интерактивдүү методдор баланын билимди пассивдүү эмес, активдүү өздөштүрүүсүнө шарт түзөт. Мисалы, топтук иш, жуптук талкуу, “дөңгөлөк стол”, “мээ чабуулу” же “чыгармачылык долбоор” формасындагы иштер окуучуларды бири-бирине угууга, пикир айтууга жана өз оюн далилдөөгө үйрөтөт.

Интерактивдүү окутуу – бул “окутуучу менен окуучунун тең катышуусундагы өз ара аракеттенүү процесси” деп аныкталат [6, 136-б.].

Көркөм окуу жана талкуу китепке болгон эмоционалдык байланышты күчөтөт. Окуучу каармандардын абалын сезип, окуянын маанисине сүңгүп кирет. Ал эми текстти драмалаштыруу – окуучулардын чыгармачылык потенциалын ачып, китептеги окуяларды турмуштук көрүнүш катары кабылдоого мүмкүнчүлүк берет.

Китепкана – баланын маалыматтык маданиятын калыптандыруучу маанилүү чөйрө. Китепкана кызматкери жана мугалимдер балдарга ылайыктуу адабияттарды сунуштап, окуу кызыгуусун туруктуу колдоп туруусу керек. Үй-бүлөдө да ата-эне балдар менен бирге китеп окуп, окуганын талкуулап турса, балада окууга болгон ички мотивация пайда болот.

Кызыгууну өстүрүүдө формалар менен методдордун туура тандалышы чоң мааниге ээ. Оюн, интерактивдүү окутуу, көркөм окуу жана үй-бүлөлүк катышуу аркылуу бала китепти билим булагы катары эмес, руханий өнүгүүнүн булагы катары кабылдай баштайт. Бул өз кезегинде анын интеллектуалдык жана эстетикалык өнүгүүсүнө өбөлгө түзөт.

Баланы китеп окууга кызыктырууда эң негизги ролдордун бири — мугалим менен ата-эненин биргелешкен аракетинде. Мектеп менен үй-бүлө тыгыз кызматташкан учурда окуучунун окууга болгон мамилеси туруктуу жана терең болот. Ата-эне баласына үлгү көрсөтүп, өзү да китеп окуп, аны менен бирге талкуулап турса, бул баланын аң-сезиминде «окуу — баалуу жана кызыктуу иш» деген түшүнүктү бекемдейт. Мугалим болсо, сабакта окууга түрткү берүүчү интерактивдүү методдорду колдонуп, ар бир окуучунун жеке өзгөчөлүгүн эске алып иш алып баруусу зарыл.

Китеп тандап берүүдө баланын жаш өзгөчөлүгүн, кызыгуусун жана түшүнүү деңгээлин эске алуу абдан маанилүү. Башталгыч класстар үчүн жомоктор, тамсилдер, кыска жана элестүү окуялар ылайыктуу болсо, орто класстар үчүн жашоодон алынган реалдуу окуялар камтылган чыгармалар сунушталат.

Мисалы, 7–9 жаштагы балдарга К.Жусуповдун “Жомоктор дүйнөсү”, 10–12 жаштагыларга Ч.Айтматовдун “Саманчынын жолу” сыяктуу чыгармаларды окуу сунушталат. Бул чыгармалар баланын элес жана сезим дүйнөсүн байытып, адамдык баалуулуктарды калыптандырууга жардам берет.

Кыргызстанда жана дүйнөдө балдарды китеп окууга тартууда ийгиликтүү практикалар көп. Мисалы, Бишкек шаарындагы бир катар мектептерде “Жума сайын китеп окуу сааты” жана “Айдын мыкты окурманы” долбоорлору жүргүзүлүп келет. Бул иш-чаралардын негизинде окуучулар өз алдынча китеп тандап окушат жана андан алган таасирлери боюнча презентация жасашат. Мындай тажрыйбалардан көрүнүп тургандай, системалуу түрдө уюштурулган окуу ишмердүүлүгү балдардын китепке болгон кызыгуусун бекемдеп, аларды туруктуу окурман болууга багыттайт.

Практикалык иштерди туура уюштуруу жана ата-эне менен мугалимдин тыгыз кызматташуусу – окуу маданиятын калыптандыруунун негизги шарты. Баланын жаш өзгөчөлүгүнө ылайык китеп тандап берүү жана ийгиликтүү тажрыйбаларды колдонуу аркылуу китеп окуу процессин кызыктуу жана маанилүү кылууга болот. Бул ыкмалардын бардыгы баланын руханий жана интеллектуалдык өнүгүүсүнө чоң салым кошот.

Заманбап технологиялар жана экономикалык мүмкүнчүлүктөр адамдарга чоң бийиктиктерге жетүүгө мүмкүндүк берет, бирок жомок качан токтош керектигин билүү керектигин үйрөтөт. Каалоосун башкара албаган адам колунда болгондун баарын жоготуп коюшу мүмкүн. Бул философиялык маани жеке жашоодо да, коомдук масштабда да маанилүү: ресурстарды ашыкча керектөө, кесепеттерин эске албастан чексиз өсүүгө умтулуу экологиялык, социалдык жана экономикалык кризистерге алып келиши мүмкүн [9, 707-б.].

Жүргүзүлгөн изилдөөнүн негизинде балдардын китеп окууга болгон кызыгуусун өнүктүрүү – бул комплекстүү жана көп багыттуу процесс экени аныкталды. Ал педагогикалык, психологиялык жана социалдык факторлордун өз ара байланышы аркылуу ишке ашат. Изилдөөнүн жүрүшүндө аныкталгандай, окууга кызыгууну калыптандырууда баланын жаш өзгөчөлүгүнө, мугалимдин сабактагы ишмердүүлүгүнө жана үй-бүлөлүк чөйрөнүн колдоосуна өзгөчө көңүл буруу зарыл. Китеп окуу аркылуу баланын *руханий дүйнөсү, интеллектуалдык деңгээли жана баалуулуктар системасы* өнүгөт. *Практикалык сунуштар*

- *Мектептик деңгээлде:*

- Ар жумада “Китеп окуу сааты” жана “Айдын мыкты окурманы” сыяктуу долбоорлорду уюштуруу;
- Мугалимдер үчүн атайын семинар-тренингдер өткөрүп, балдарды кызыктыруучу ыкмаларды жайылтуу.

- *Ата-энелер үчүн:*

- Балдар менен чогуу китеп окуу жана окуган чыгарманы талкуулоо адатын киргизүү;
- Үйдө кичинекей “үй-бүлөлүк китеп текчесин” уюштуруу.

- *Китепкана жана коомдук деңгээлде:*

- Балдар үчүн интерактивдүү көргөзмөлөрдү, китеп фестивалдарын жана окурмандар клубдарын өткөрүү;
- Санариптик форматтагы аудио жана электрондук китептерди жайылтуу.

Бул сунуштар окурмандардын активдүүлүгүн арттырып, окуу маданиятын коомдук деңгээлде өнүктүрүүгө шарт түзөт.

Балдардын окуу маданиятын өнүктүрүү – бул билим берүү системасынын өзөгүн түзгөн маанилүү багыт. Изилдөө көрсөткөндөй, окуу маданияты төмөнкү үч негизги принципке таянат:

- *Системалуулук:* окуу ишмердүүлүгү үзгүлтүксүз жүргүзүлүшү керек;

- *Жекелештирүү*: ар бир баланын кызыгуусу жана мүмкүнчүлүгү эске алынууга тийиш;
- *Интерактивдүүлүк*: баланын активдүү катышуусуна негизделген окутуу ыкмалары колдонулушу зарыл.

Жыйынтыктап айтканда, китеп окууга болгон кызыгууну өстүрүү – бул жөн гана окурмандык көндүм эмес, ал баланын инсан катары өсүшүнүн жана коомдо ордун табуусунун негизи болуп саналат. Мындай системалуу иш-аракеттер аркылуу келечек муун руханий жактан бай, аң-сезими терең жана интеллектуалдуу жарандар катары калыптанат.

Колдонулган адабияттар:

1. Сухомлинский В.А. *Сердце отдаю детям*. – Москва, 1977. – 24 с., – 42 с., – 320 с.
2. Выготский Л.С. *Воображение и творчество в детском возрасте*. – М., 1982. – 120с.
3. Айтматов Ч. *Жамийла*. – Фрунзе: Кыргызстан, 1986. – 200 б.
4. Бейшеналиева А. *Балдар адабиятынын тарбиялык мааниси*. – Бишкек: КР УИА, 2020. – 140-б.
5. Сапарова Г. *Окуу маданиятын калыптандыруунун педагогикалык негиздери*. – Бишкек, 2022. – 90-б.
6. Мамбетаева К. *Балдардын окууга болгон кызыгуусун изилдөө*. – Бишкек, 2021. – 70-б.,- 136-б.
7. Лабкович Г.В. *Чтение в семье*. — Минск: Вышэйшая школа, 2002. — 96 с.
8. Асакеева Г. *Баланын окууга болгон кызыгуусун өнүктүрүү жолдору*. — Бишкек: Илим, 2020. — 154-б.
9. Кыркбаев Б.А., Деркенбаева С.М. «Пушкиндин «алтын балык тууралуу жомок» чыгармасынын негизинде сабактагы адабий окуу китебинин тарбиялык мааниси», И.Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы, 2025, №1/1, – 707-б.

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Асанакунов Т.А.